Dedesine Benzeyen Torun

Hz. HASAN B. ALİ

Radîyallahu Anhu

اَللّٰهُمَّ إِنِّي أُحِبُّهُ فَأَحِبَّهُ

Efendimiz (sas)Hasan'ı omzuna almış bir halde şöyle diyordu:
"Allah'ım! Ben onu seviyorum, sen de onu sev."

(Buhârî, *Sulh*, 9)

"El-Âr, hayrun mine'n-nâr"
"Utanmak ateşten daha hayırlıdır!"
Hz.Hasan b. Ali (ra)

(İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 376)

Adı	Hasan b. Ali
Anlamı	Güzel, iyi ve hoş
Künyesi	Ebû Muhammed/*Muhammed'in babası*
Lakabı	Mücteba/*Seçilmiş ve seçkin*
	Takî/*Günahtan kaçınan*
Baba Adı	Ali b. Ebî Talib
Anne Adı	Fatıma bint Muhammed (sas)
Kabilesi	Haşimoğulları/Mekke
Doğum Yeri	Medine
Doğum Yılı	Hicrî, 3/Miladî, 625
İslam'a Girişi	Çocukluktan beri
Sohbet Süresi	7 yıl
Rivayeti	13
Savaşları	Cemel, Sıffin, Nehrevan,
	Horasan Fethi vs.
Görevleri	Hz. Osman'ı koruma, 6 aylık bir hilafet
Vefat Yeri	Baki Kabristanlığı/Medine
Vefat Yılı	Hicrî, 49/Miladî, 669
Vefat Yaşı	44

Dedesine Benzeyen Torun
Hz. HASAN B. ALİ
(Radîyallahu Anhu)

Allah'a hamd, Resûlü'ne salât ve selam, O'nun Ehl-i Beyt'ine ve ashâbına selam, hayat defterinin sayfalarını aralayacağımız önemli bir sîma olan Hz. Peygamber'in (sas) aziz torunu Hz. Hasan'a selam, kıyamete kadar yollarını ashâbın yolu kılmaya çalışan tüm Müslüman, Muvahhid ve Mücahitlere de selam olsun.

82 İl 82 Sahâbî projesinin 30. programında Elazığ'da, el-Aziz'de bizleri buluşturan Rabbime sonsuz hamdler olsun. el-Aziz şehri biliyorsunuz 1800'lü yılların ortalarında, hatta tam tarih verelim 1834 yılında kurulan bir şehirdir. Sultan Abdulaziz tarafından kurulduğu için Ma'mûretülazîz denmiş, sonra el-Aziz diye kısaltılmış, daha sonrada Elazığ'a dönüştürülmüştür.[1] Her ne kadar el-Aziz, son dönemlerde kurulmuş bir şehir olsa bile Harput M.Ö. 2000'li yıllara dayanan bir tarihe sahiptir. Hz. Ömer devrinde Anadolu fetihleri sırasında ilk kez İslâm ile tanışan Harput, daha sonraları 1071 Malazgirt seferi ile İslâm'ın şehri olmuş, nice azizleri, yiğitleri yetiştiren bir yer olarak tarihe geçmiştir.[2]

Ben toprakların insanını hep böyle bildim, ne kadar el-Aziz'li tanıdımsa, gerçekten gakkoş (yiğit) olarak tanıdım. Yiğidin harman olduğu bir yer olarak gördüm. Bu projeyi de hazırlarken dedim ki yiğitlerinin bol olduğu bir yerde, yiğitliğin kitabını yazan bir yiğit olarak Hz. Hasan'ı anlatalım.

[1] Ahmet Halaçoğlu, "Elazığ", *DİA*, X, 552.
[2] Mehmet Ali Ünal, "Harput", *DİA*, XVI, 233-234.

Ayrıca el-Aziz, Ehl-i Beyt'e muhabbeti ile bilinen bir yerdir, onlara kökü Fatıma ve Ali olan o güzel ağacın, en güzel meyvelerinden biri olan Hz. Hasan'ı anlatalım. Bundan dolayı da *"Dedesine Benzeyen Torun"* dedik.

Hz. Hasan Dediğimizde

Hz. Hasan dediğimiz zaman aklımıza onlarca, hatta yüzlerce şey gelir. Özellikle Efendimiz'in (sas) çok sevdiği bu güzel torunu için söylediği her biri diğerinden önemli sözleri hemen zihnimizde berilir.

Ne demişti Efendimiz? *"Her Peygamber'in nesli kendindendir, benim neslim ise Fatıma'dandır."* [3] Dolayısı ile Hasan veya Hüseyin demek; Evlad-ı Ali demektir, Evlad-ı Fatıma demektir; ama aynı zamanda Nesl-i Muhammedî (sas) demektir.

Ne demişti Efendimiz? **"Benim dünyadaki nasiplerim"**[4] demiş, Hasan ile Hüseyin'i bağrına basmış, öpmüş, koklamış, kendi kokusunu onların üzerinden diğer nesillere ulaştırmıştı.

Ne demişti Efendimiz? **"Allah'ım! Ben onları seviyorum, senin de onları sevmeni ve onları sevenleri de sevmeni niyaz ediyorum!"** [5]

Tam burada söylenir değil mi o cümle? *Nasıl sevmem senin sevdiklerini Ya Resûlullah?* Gerçekten burada Ali demek, Fatıma demek, Hasan demek, Hüseyin demek; Efendimiz'i (sas) memnun ediyor; O'nun sevdiklerini sevmek, O'nu sevindiriyor. Rabbim bizleri onların sevgisinden ayırmasın, hepimize gerçek manada sevgiler nasip eylesin.

Ne demişti Efendimiz? **"Cennet gençlerinin efendileri"**[6] demiş, cennete giden yolun onların ayak izlerinden geçtiğini bizlere beyan buyurmuştu. Bundan dolayı Ehl-i Beyt'in tüm mensupları dinin intikal ve muhafazası adına bize çok şey söyler, doğru yolda nasıl doğru bir biçimde yürüneceği-

[3] Taberânî, *el-Mü'cemü'l-Kebîr*, 2630.
[4] İbn Manzûr, *Muhtasaru Tarihi Dımaşk*, VII, 8..
[5] Buhârî, *Fezâilü'l-Ashâb*, 22; Müslim, *Fezâilü's-Sahâbe*, 59.
[6] Tirmizî, *Menâkıb*, 30.

nin yollarını gösterir, Kur'ân ve Sünnet çerçevesinde nasıl Allah'a (cc) ideal manada kul olunacağının örnekliğini bize takdim ederler.

Öyleyse gelin Hz. Hasan'ın hayat defterinin sayfalarını bu maksatla bir çevirelim, bakalım Hz. Peygamber'in (sas) aziz torunu, el-Aziz'de bizlere neler söyleyecek, bizlere neler öğretecektir.

Hayatına Kısa Bir Bakış

Hz. Ali ile Hz. Fatıma Hicret'in 2. yılı Bedir'in arkasından evlendiklerinin üzerinden bir kaç ay geçmeden Hz. Fatıma validemiz hamile kalmıştı. O günlerin birinde Efendimiz'in (sas) çok sevdiği, çok değer verdiği ilk Müslüman hanımlardan olan Hz. Abbas'ın hanımı Ümmü'l-Fadl bir rüya görmüştü. Rüyası o kadar dehşetliydi ki sabah olur olmaz Efendimiz'in (sas) huzuruna koşmuş: "Ya Resûlullah! Öyle bir rüya gördüm ki şu an bile etkisindeyim, korkudan tir tir titriyorum!" demişti. Efendimiz (sas) Ümmü'l-Fadl'ı rahatlatmış: **"Yavaş ol! Ey Ümmü'l-Fadl! Anlat bakalım ne gördün!"** demişti. Ümmü'l-Fadl: "Çok korkunç bir rüya gördüm Ya Resûlullah!" diyerek, o anki ruh halini ortaya koymuştu. Efendimiz (sas): **"Allah hayra çevirsin anlat bakalım ne gördün?"** demişti. Ümmü'l-Fadl başından terler boşalarak başlamıştı anlatmaya: *"Ya Resûlullah! Rüyamda senin bedeninden bir parçanın koptuğunu ve gelip bizim eve düştüğünü gördüm!"* Bunu söyleyince Ümmü'l-Fadl ağlıyordu. Efendimiz (sas) o anda gülmeye başladı. Ümmü'l-Fadl, Efendimiz'in (sas) güldüğünü görünce şaşırdı. Efendimiz (sas) dedi ki: **"Ey Ümmü'l-Fadl! Sen hayır görmüşsün. İnşallah yakın bir zamanda Fatıma'nın bir çocuğu olacak. O çocuğa sütannesi sen olacaksın. Kusem'in sütünden ona da vereceksin!"**[7] Kusem, Ümmü'l-Fadl'ın oğludur, birkaç ay önce doğmuştur.[8] O Kusem, yıllar sonra sahâbenin cihad aşkının güzel bir örneği olarak Medine'den kalkacak ta Semerkant'a, Buhara'ya gidecek, yani Özbekistan'a ve orada da şehit olacaktır.[9] Oraya yolunuz düştüğünde *Şah-ı Zend*/Yaşayan Sultan adı ile anılan türbesini görmek müm-

[7] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 301; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VI, 339.
[8] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 306, 307.
[9] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1608; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, IV, 373.

kündür.[10] Ümmü'l-Fadl, Efendimiz'den (sas) bu tabiri duyunca sevinmeye başladı. Görüyorsunuz rüya tabiri farklı bir ilimdir. Herkesin yapacağı bir iş değil; Allah (cc) vergisi bir kabiliyettir. Gerçekten dehşet verici bir rüya olan Ümmü'l-Fadl'ın rüyasını, işte Efendimiz (sas) böyle yorumlamıştır.

Doğumu

Bu rüyanın üzerinden ne kadar geçti bilmiyoruz; aylardan bir Ramazan ayıdır. 15 Ramazan'dır; hicret'in 3. yılı; miladî olarak da 1 Mart 625'tir.[11] Hz. Fatıma validemiz nur topu gibi bir erkek çocuk doğurur. Günlerdir Ehl-i Beyt'in hanesinden bu haberi bekleyen Efendimiz'e (sas), bu müjde ulaşır ulaşmaz; hemen o eve doğru büyük bir heyecan ve sevinç ile koşmuştur. Sahâbî diyor ki: "O günler Efendimiz 56 yaşında idi; sevinçten öyle bir koşuyordu ki biz ona yetişemiyorduk."[12]

Efendimiz (sas) sevinçle hemen kızı Fatıma'nın evine gitti ve oradakilere söze dikkat edin: **"Bana oğlumu getirin."** dedi. Esma bint Ümeys, bebeği sarı bir beze/ kundağa sararak getirdi. Efendimiz (sas): **"Başka bir renkte bez bulamadınız mı?"** dedi ve sarı rengi erkek çocuğuna yakıştırmadı.[13]

Efendimiz (sas) böyle şeylere çok dikkat ederdi; renklerin diline, mesajına inanırdı. Bundan dolayı anında orada da bunu beyan etti. O'nun dünyasında renklerin dini yoktu, ama dili vardı; yani mesajı vardı. Meselâ, bir gün Hz. Ömer'in âlim ve fadıl oğlu Abdullah b. Ömer kırmızı bir elbise giymişti. Efendimiz (sas) bu elbiseyi Abdullah'ın üzerinde görünce: **"Ey Abdullah! Başka renk bulamadın mı bunu giydin?"** demişti. Abdullah b. Ömer bunu duyunca durur mu; onun sünnete ve Efendimiz'e (sas) bağlılığını biliyorsunuz; hemen o elbiseyi çıkartmış ve bir daha giymemek için onu yakmıştı. Efendimiz (sas) bunu duyunca: **"Keşke yakmasaydı da o elbiseyi bir hanıma**

[10] Abdülhalık Bakır, "Kusem b. Abbâs" *DİA*, XXVI, 462.
[11] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 374; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, II, 13.
[12] Beyhakî, *Sünen*, IX, 303.
[13] el-Hindî, *Kenzu'l-Ummâl*, XVI, 261-262; İbn Manzûr, *Muhtasaru Tarihi Dımaşk*, VII, 7.

verseydi!" demiştir.[14] Bu sözden de anlıyoruz ki Efendimiz (sas) o rengi erkeğe yakıştırmamış, yoksa kadın giyebilirmiş...

Esma validemiz hemen o kundağı değiştirmiş, beyaz bir kundağa koyarak o bebeği Efendimiz'e (sas) uzatmıştır. Efendimiz (sas) o halde aldı bebeği kucağına öyle bir sevindi, öyle bir sevindi ki... Sonra Ali'ye döndü ve dedi ki: **"Ali ne koyacaksın ismini?"** Hz. Ali der ki: "Ya Resûlullah! Eğer müsaade edersen adını *Harb* koyacağım." Ali'nin tabiatına uygun bir isim Harb... Efendimiz (sas): **"Ey Ali! Böyle güzel bir çocuğa Harb ismi konur mu? Benim oğlumun adı Hasan olsun"** [15] dedi. Efendimiz (sas) ismini söyledikten sonra sağ kulağına ezanı, sol kulağına kameti okudu ve adını ona üç kez tekrarladı. Doğumun 7. gününde iki koçu akika olarak kestirdi, saçlarından bir miktar keserek ağırlığınca gümüş de sadaka olarak dağıttı. [16]

Efendimiz (sas) ile Hz. Ali arasında bu isim konusunda, diğer erkek çocukları doğunca da aynı konuşma geçer. Hasan'dan sonra Hüseyin; ondan sonra da Muhassin...Bu isimler Arapça kelimelerden oluşur, ancak bölgede isim olarak hiç kullanılmamıştır o güne kadar... İlk kez Efendimiz (sas) tarafından konulacak ve o günden sonra da en fazla kullanılan isimlerden olacaktı.[17]

Efendimiz (sas) bir gün şöyle diyecektir: **"Ben oğullarıma Harun peygamberin çocuklarına koyduğu isimler gibi isimler verdim. Onun oğullarının isimleri Şebber, Şubeyr ve Mübeşşir'di; benim oğullarımın isimleri ise Hasan, Hüseyin ve Muhassin'dir."**[18]

Hz. Ali'nin, Fatıma validemizden sonra sekiz evliliği olur. Bu sekiz evliliğinden 11 erkek, 15 kızı olur.[19] Erkek çocuklarının içerisinde; Muhammed vardır, Cafer vardır, Abdullah vardır, Ebû Bekir vardır, Ömer vardır, Osman vardır, Yahya vardır, Ubeydullah vardır; ama Harb yoktur. Neden

[14] Ebû Dâvûd, *Libas,* 9.
[15] Hâkim, *el-Müstedrek,* III, 374; İbn Sa'd, *Tabakât,* VI, 357.
[16] İbn Sa'd, *Tabakât,* VI, 356.
[17] İbn Sa'd, *Tabakât,* VI, 358.
[18] Hâkim, *el-Müstedrek,* III, 374; İbn Sa'd, *Tabakât,* VI, 357.
[19] Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü,* s. 170.

Hz. Ali daha sonra Harb ismini koymamıştır? O da Ali'nin âliliği, yani yüceliğidir; diyor ki: "**Efendimiz'in (sas) sevmediği bir ismi ben de sevmem, onun koymadığı bir ismi ben de koymam!**"[20]

Efendimiz (sas) yıllar yılı evlat hasreti ile yanan yüreğini biraz olsun torunu Hasan ile dindirmiştir. Onları çok sevdiğini hepimiz biliyoruz; ancak o sevgi sadece bir torun sevgisi değildir, bunu bilmemiz lazım, o sevgi bir de temsiliyet adına onlara biçilen rolün bir gereğidir. O sevginin nasıl olduğuna dair bazı rivayetler aktarayım sizlere...

Hz. Peygamber'in (sas) Ona Karşı Olan Sevgisi

Hz. Hasan'ın doğumunun ilk aylarıdır. Sütannesi Ümmü'l-Fadl'ın evindedir. Hadiseyi zaten bize Ümmü'l-Fadl rivayet etmektedir. Efendimiz (sas) torununu görmek için o eve gider; alır torununu sever, koklar, öper, onunla oynar. Hasan, Efendimiz'in (sas) kucağında iken, çok af edersiniz, küçük abdestini Efendimiz'in (sas) üzerine yapar. Ümmü'l-Fadl bu hali görünce hemen Hasan'ı çeker alır, telaşlanır, üzülür. O böyle yapınca Hasan korkar ve ağlamaya başlar. Efendimiz (sas) o anda kendi üzeri ile hiç ilgilenmez, torununun ağlamasına dayanamaz ve Ümmü'l-Fadl'a: "**Ne yaptın bak oğlumu korkuttun.**" der. Ümmü'l-Fadl ise: "Ya Resûlullah! Baksanıza üstünüze yaptı; çıkarın gömleğinizi yıkayayım" der. Efendimiz (sas) ise fıkıh kitaplarımıza giren bir hükmü orada beyan eder: [21] "**Erkek çocuğunun idrarından dolayı yıkamak gerekmez, su dökmek kâfidir. Ama kız çocuklarının idrarının yıkanması gerekir!**" [22] Peki, bu fark neden? Bu erkek ile kızın fizyolojisinden kaynaklanır. Ancak bu hüküm sadece anne sütü emen çocuklar için geçerlidir. Meselenin fıkhî boyutu bir tarafa bu rivayet üzerinden biz Efendimiz'in, (sas) torununu nasıl bir sevgi ile sevdiğini anlıyoruz değil mi?

Başka bir rivayeti Ebû Hureyre naklediyor: "Bir gün Efendimiz (sas) ve bir grup sahâbî ile Kaynukaoğulları çarşına doğru yürüyorduk. Bir müd-

[20] Beyhakî, *Sünen*, IX, 306.

[21] Bu konuda başka rivayetleri görmek için bkz. Buhârî, *Vudû'*, 222; Müslim, *Taharet*, 101; Ebû Dâvûd, *Taharet*, 37; Tirmizî, *Taharet*, 54.

[22] İbn Mâce, *Ta'biru'r-Rüya*, 10, Beyhakî, *Delâil*, VI, 469.

det sonra Efendimiz (sas) yolunu değiştirdi ve Fatıma'nın evine doğru yürüdü. Fatıma da o gün çocuklarını yıkamış, güzel elbiseler giydirmişti. Evin yakınlarına geldiğimizde Hüseyin'i kapıda gördük. Efendimiz (sas) hemen sarıldı, Hüseyin'i öpmeye, koklamaya başladı. Sonra gözleri Hasan'ı aradı. Hasan'ı bulamayınca eve doğru seslendi ve dedi ki: '**Küçük adam orda mı? Benim oğlum orada mı?**' Hasan'ın işi daha bitmediği için biraz geç geldi. Biz onları beklerken Hasan geldi ve o anda Hüseyin ile oyun oynamaya başladılar. Efendimiz (sas) onları yaşlı gözlerle biraz seyretti, sonra ikisine de sarılarak dedi ki: '**Allah'ım! Ben onları seviyorum, senin de onları sevmeni ve onları sevenleri de sevmeni niyaz ediyorum!**' "[23]

Zehebî'nin *Siyeru Â'lâ'mi'n-Nübelâ*'sında aktardığı rivayeti biliyorsunuz. Güreş tutuyorlar Hasan ile Hüseyin, Efendimiz (sas) iki de bir: "**Hadi Hasan göreyim seni, Hadi Hasan şöyle yap böyle yap!**" diyor. Fatıma annemiz dayanamıyor diyor ki: "Babacığım! Hüseyin küçüktür, onu tutmanız gerekmez mi?" Efendimiz (sas) diyor ki: "**Onu da Cibril tutuyor, ona da Cibril destek veriyor.**" [24] Eve bakın eve, Cebrail'in kol-kanat gerdiği bir ev, vahyin evi, sünnetin evi... Nasıl bir evden bahsediyoruz anladınız mı? Ehl-i Beyt'in hanesi, Cebrail'in dünyadaki menzilidir. Orası vahyin evi olduğu için vahyin emin meleğinin her daim gidip geldiği bir yerdir.

İbn Manzûr naklediyor: Hz. Fatıma bir gün Hasan'a bir şiir öğretmişti, tekerleme gibi bir şey... Efendimiz (sas) bu şiiri Hasan'dan dinlemekten o kadar hoşlanırdı ki... Onu nerede görse şiiri okutur, sonra da sana bunu kim öğretti diye sorar, aldığı cevap üzerine de dua ederdi. Yine bir gün Hz. Ebû Bekir ile Efendimiz (sas) yürürlerken Hasan'ı görürler. Efendimiz (sas) hemen Hasan'a sarılır ve o şiiri okumasını söyler. Hasan okur.[25] Efendimiz (sas) der ki: "**Bunlar benim reyhanlarım, çiçeklerim, güllerimdir. Ben onları seviyorum, sizde onları sevin!**"[26]

[23] Buhârî, *Libâs*, 60; Müslim, *Fezâilü'Sahâbe*, 57.
[24] Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, III, 282,283; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 379.
[25] İbn Manzûr, *Muhtasaru Tarihi Dımaşk*, VII, 6.
[26] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II, 288; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 379.

Biniciler de Çok Güzel, Biniciler de

Câbir b. Abdullah naklediyor: Bir gün Medine sokaklarında gezerken baktım Efendimiz, Hasan'ın elinden tutmuş, Hüseyin'i ise kucağına almış onları gezdirmeye çıkarmış. Onları o halde görünce Hasan ile Hüseyin'e hitaben dedim: *"Ne güzel bir bineğiniz var?"* Efendimiz (sas) dedi ki: **"Biniciler de çok güzel, biniciler de..."** [27]

Buna benzer birkaç rivayet vardır kitaplarımızda... [28] Hz. Ömer'den,[29] Ebû Eyyüp el-Ensârî'den... Ebû Eyyüp el-Ensârî bir gün Efendimiz'in (sas) iki torununu sırtına alıp evde dolaştırdığına şahit olmuştur... Manzarayı hayal edin, Efendimiz (sas) dizleri üzerinde, iki torunu ise arka arkaya onun mübarek sırtında, onları gezdiriyor; çocuklar da bu işten gayet memnun gülüp eğleniyorlar. O anda Ebû Eyyüp el-Ensârî bu manzarayı görünce çocuklara hitaben ne güzel bineğiniz var diyor. Efendimiz (sas): **"Biniciler de güzel, biniciler de!..."** diyor. [30]

Bu nasıl bir muhabbet, bu nasıl bir sevgidir anlamak zor değil mi? Yine Ebû Hüreyre (ra) anlatıyor: "Efendimiz (sas) ile geziyorduk, Fatıma'nın evinin önünden geçtik. O anda çocukların ağlama sesleri duyuldu. Efendimiz (sas) hemen seslendi: **"Çocuklarım niye ağlıyor? Kim onları üzdü?"** O anda Fatıma validemiz içeriden seslendi: *"Susuzluktan babacığım! Evde su yok! Onun için ağlıyorlar..."* Efendimiz (sas) onların ağlamalarına hiç dayanamazdı. Onların ağlama seslerini duyar duymaz koşar: **"Niye ağlatıyorsunuz benim yavrularımı; onların ağlamaları beni üzer bilmiyor musunuz?"**[31] derdi.

Efendimiz (sas) hemen su bulunmasını istedi, ama suyun gelmesi biraz gecikti. Ebû Hureyre diyor ki: "Efendimiz (sas) oturdu kapının önüne iki torununu aldı kucağına, öptü onları, dua etti; sonra mübarek dilini çocukla-

[27] İbn Manzûr, *Muhtasaru Tarihi Dımaşk,* VII, 15.
[28] İbn Sa'd, *Tabakât,* VI, 361; Tirmizî, *Menâkıb,* 30.
[29] Tirmizî, *Menâkıb,* 31; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid,* IX, 181.
[30] el-Hindî, *Kenzu'l-Ummâl,* XIII, 650.
[31] İbn Manzûr, *Muhtasaru Tarihi Dımaşk,* VII, 17.

rın ağzına koydu ve onların susuzluklarını böyle giderdi ve onların susmalarını böylece sağladı." [32]

Yine Ebû Hureyre naklediyor, diyor ki: "Efendimiz (sas) Hasan'ın bazen göbeğini açar, onunla şakalaşır ve tam göbeğini öperdi."[33] Ebû Hureyre buna şahit olduğu için bir gün görür Hz. Hasan'ı Medine sokaklarında; der ki: "Hasan bir şey istesem senden yapar mısın?" Hz. Hasan yaparım diyor; göbeğini işaret ederek; orayı açar mısın? Hz. Hasan neden olduğunu anlamamıştır; ama tamam dediği için açar göbeğini. Ebû Hureyre eğilir ve orayı birkaç defa öper; sonra der ki: *"Ben Resûlullah'ın öptüğü yeri öpmek istedim. Vallahi! Kaç kez Efendimiz'in burayı öptüğünü gördüm"* [34] diyecektir.

Yıllar sonra sahâbeden Süheyl b. Amr'ın kızına içlerinde Hz. Hasan'm da olduğu birkaç kişi talip oldu. Bu hanım, Ebû Hureyre ile kendisine talip olan beylerden hangisini tercih edeyim diye istişarede bulunmak istedi. Ebû Hureyre bu hanıma dedi ki: "Sen Hasan'ı seçmelisin. Vallahi ben Resûlullah'ın (sas) onun ağzını defaatle öptüğünü gördüm. Resûlullah'ın (sas) öptüğü yeri sen de öpmek istemez misin?" [35]

Bir gün Hasan ile Hüseyin ikisi birden girer mescide... Üzerlerinde çok güzel gömlekler var; insan kıyamıyor bakmaya; zaten biliyorsunuz çok güzeller... Hz. Hasan aynen Efendimiz (sas), Hz. Hüseyin Efendimiz (sas) ile Hz. Ali karışımı... [36] Efendimiz (sas) hutbededir; onların o hallerine dayanamaz, sözünü yarım bırakır iner aşağıya sever, öper sonra bir daha çıkar minberine ve der ki: **"Allah (cc) kitabında ne kadar doğru buyurmuş: *'Mallarınız ve evlatlarınız sizin için hiç şüphe yok ki birer fitnedir (yani birer imtihan vesilesidir)'*[37]... Onlara olan sevgim beni, sizin huzurunuzdan aşağıya indirdi..."** [38]

[32] İbn Manzûr, *Muhtasaru Tarihi Dımaşk,* VII, 17.
[33] İbn Sa'd, *Tabakât,* VI, 360, 361; İbn Hacer, *el-İsâbe,* I, 374, 375.
[34] İbn Sa'd, *Tabakât,* VI, 360; Hâkim, *el-Müstedrek,* III, 163.
[35] İbn Sa'd, *Tabakât,* VI, 365.
[36] Tirmizî, *Menâkıb,* 30.
[37] Enfâl Sûresi, 8/28; Teğâbûn 64/15.
[38] Buhârî, *Fiten,* 20; Tirmizî, *Menâkıb,* 30.

Bir başka rivayeti, Efendimiz'in (sas) torunları kadar sevdiği Üsâme b. Zeyd (ra) bize aktarıyor. Diyor ki: "Bir gün Resûlullah (sas) beni bir dizine, Hasan'ı hemen benim önüme, diğer bir dizine Hüseyin'i oturttu sonra bize şöyle dua etti: **"Ey Allah'ım! Onlara merhamet etmeni niyaz ediyorum, çünkü ben onlara merhamet ediyorum."**[39]

Nebevî Hassasiyet

Bir gün Peygamber Efendimiz (sas) ya Mescid-i Nebevî'de ya hanesinde kucağına küçücük torunu Hz. Hasan'ı almış, zekât olarak toplanan hurmaların dağıtılmasını kontrol ediyordu. Hasan oradan bir hurma alıp ağzına atıverdi. Bunu gören Resûlullah Efendimiz hemen Hz. Hasan'a **"Keğ keğ irmi biha/ Kıh, kıh at onu"** dedi; ama Hz. Hasan, daha çocuk, hurmayı çiğnemeye başladı. Efendimiz (sas) çok sevdiği torununu incitme pahasına onun ağzını elleri ile açtı, parmağını ağzına koyarak o hurmayı çıkartıp attı. Olaya şahit olan sahâbîlerden biri merakla: "Ya Resûlullah! Hurmayı çocuktan almasaydın! Ne olurdu?" dedi. Resûlullah Efendimiz: **"Biz Muhammed âilesine sadaka almak, yemek helâl değildir."** buyurdu.[40]

Efendimiz'in (sas) böyle bir hassasiyeti vardı. Bakın torunu Hasan'a Efendimiz (sas) bir gün şöyle diyecekti. Bu sözler Tirmizî'de geçen bir hadistir: **"Ey Hasan! Beş vakit namazını aksatmadan kıl! Sana şüpheli gelen şeyleri terk et. İçinde şüphe olmayan şeylere yönel. Doğruluktan ayrılma! Çünkü doğruluk insanın gönlüne huzur verir. Yalan ise insanı huzursuz eder."** [41]

Hz. Hasan'ın Efendimiz (sas) ile beraber olduğu son bir rivayet aktarayım sizlere: İbn Abbas (ra) diyor ki: "Resûlullah'ın (sas) huzurunda idim. Hz Fatma (r.anhâ) ağlayarak geldi. 'Babacığım! Hasan ve Hüseyin evden çıkmışlardı. Uzun zaman geçti hâlâ gelmediler. Ali de evde yok ki gidip onları çağırsın şimdi ne yapacağız?' dedi. Efendimiz (sas) **'Ey Fatıma! Üzülme, Allahu Teâlâ onları muhafaza eder.'** buyurdu. Sonra: **'Ya Rabbi! Eğer iki toru-**

[39] Buhârî, *Menâkıb,* 27; Müslim, *Fezâilü's-Sahâbe,* 17.
[40] İbn Sa'd, *Tabakât,* VI, 365; İbn Hacer, *el-İsâbe,* I, 375.
[41] Tirmizî, *Kıyamet,* 61.

num bir suda iseler inayet kayığın ile sahile ilet. Eğer sahrada iseler hidayet rehberinle evlerine döndür.'[42] diye dua etti."

Daha sonra başladılar aramaya; sahâbe grup grup olup Medine'nin etrafına dağılıp aradılar. En sonunda bir kayanın arkasında birbirlerine korkudan sarılmış bir halde buldular. Efendimiz (sas) onları bulunca öyle bir sevindi, öyle bir sevindi ki hemen sarıldı onlara, onlar da dedelerine bir müddet öylece kaldılar. Sonra Efendimiz (sas) iki torununu da kucağına aldı ve evin yolunu tuttu. Sahâbîler, taşımak için istediklerinde onlara vermedi. Ebû Eyyüp el-Ensârî: "Ya Resûlullah! Birini bana verin. Biraz yükünüzü hafifleteyim" dedi. Resûlullah: **"Benim yüküm ağır değil ki?"** dedi ve taşımaya devam etti. Onları taşırken Efendimiz (sas) onların şereflerini sayıyordu. Diyordu ki: **"Benim bu yavrularımın annesi Fatıma, babası Ali, dedesi Resûllullah, ninesi Hatice, amcası Cafer-i Tayyar, teyzeleri Zeynep, Rukiyye ve Ümmü Gülsüm'dür."**[43] Şerefe bakar mısınız, şereflerine kurban olduğumuz; böyle bir şerefe nail olan başka birileri var mı dünyada; herhangi bir kimsede...

Dedesinin Vefatının Ardından

Efendimiz (sas) vefat ettiğinde Hz. Hasan kaç yaşında idi? 8 yaşlarında, Hz. Hüseyin ondan bir yaş küçük olduğu için 7 yaşlarında idi. Dolayısı ile Hz. Hasan, Hz. Ebû Bekir döneminin sonlarında 10-11 yaşlarında, Hz. Ömer'in döneminin sonlarında 21-22 yaşlarında bir delikanlı idi. Bu ilk iki halife döneminde bazı hatıralar olsa da biz Hz. Hasan'ı o günlerde hep ilim tahsilinde görürüz. O babasının dizlerinin dibinde babasından ilim, hikmet ve irfan adına ders alan bir talebedir.

İlk iki halife, Efendimiz'in (sas) bu aziz hatıralarını çok sever, onları hep bağırlarına basarlardı. Ne zaman Hz. Ebû Bekir, Hz. Hasan'ı görse nasıl severdi biliyor musunuz? Hemen ona sarılır: *"Ey dedesi Nebiye benzeyen, babası Ali'ye benzemeyen"* der, aynen Resûlullah (sas) gibi öper, koklardı.[44]

[42] İbn Manzûr, *Muhtasaru Tarihi Dımaşk*, VII, 18.
[43] Heysemî, *Mecmaü'z-Zevâid*, IX, 182; İbn Manzûr, *Muhtasaru Tarihi Dımaşk*, XIV, 70.
[44] İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, VII, 119; el-Hindî, *Kenzu'l-Ummâl*, VII, 103.

Burada Hz. Ebû Bekir'in bu sözü çok önemlidir. Gerçekten Hz. Hasan, aynen Efendimiz'di. Boyu, konuşması, yürüyüşü, edası, endamı, her hali ile tam dedesinin torunu idi.[45] Biliyorsunuz, dedesi çok güzeldi, onun güzelliğine girersek onlarca şey anlatmamız gerekir. İşte Hz. Hasan da dedesine benzeyen bir torun olarak çok güzel ve çok yakışıklı idi. Böyle olduğu için de birçok hanım onunla evlenmek isterdi. Bu konuda bazı mübalağalı şeyler de söylenmiştir.[46] Ancak biz Hz. Hasan'ın 13 evlilik yaptığını, bu evliliklerden 12 oğlu, 5 de kızı olduğunu biliyoruz.[47] Oğullarından Hasan el-Müsenna ile Zeyd'den soyu devam etmiştir. Biliyorsunuz bu soya *Şerif* deniyor. Oğullarının içerisinde *Ebû Bekir* ve *Talha* isimlerinin olduğunu da hatırlatmalıyım sizlere... [48]

Hz. Ömer de Ehl-i Beyt'e karşı hep çok duyarlıydı. Divan teşkilatını kurduğunda Hz. Ömer, yaşları o gün için 14-15 olan Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'i, Bedir ashâbı gibi değerlendirmiş ve onlara 5000 dirhem maaş bağlamış, buna itiraz edenlere de onların değer ve kıymetlerinin ne olduğunu söylemişti. [49]

Zorlu Günlerdeki Sarsılmaz Kameti

Üçüncü Halife Hz. Osman döneminde artık genç bir delikanlı olarak Hz. Hasan'ı görürüz. Ve onu dedesinin mesajlarını âleme yaymak için cihad meydanlarında at koşturduğuna şahit oluruz. Benî Ümeyye'den kabiliyetli bir komutan olan Saîd b. Âs'ın komutasında Horasan seferlerine katılmış ve kendisine yakışan bir kamet ortaya koymuştur.[50] Hz. Osman'ın evi asilerce sarılınca, ona su taşıyan ve onu canı pahasına korumaya çalışan üç-dört isimden bir tanesi de odur. Biliyorsunuz diğer isimler ise Hz. Hüseyin'dir,

[45] Tirmizî, *Menâkıb*, 30.
[46] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 377-379; Süyûtî, *Târihu'l-Hulefâ*, s. 191; Sallâbî, Ali Muhammed, *Hz. Hasan*, s. 34-45;.
[47] Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 184, 185.
[48] Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 185.
[49] Ebû Yûsuf, *Kitâbü'l-Harâc*, s. 86.
[50] Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 382.

Zübeyr b. Avvam'ın oğlu Abdullah'tır, Talha b. Ubeydullah'ın oğlu Muhammed'dir ve diğer birkaç isimdir. [51]

Hz. Osman şehit edilip, babası Hz. Ali halife seçilince Hz. Hasan'ı daha aktif bir şekilde tarih sahnesinde görmekteyiz. Hz. Ali'nin zorlu hilafet günlerinde Hz. Hasan, o tabloların hepsinin içerisinde vardır ve babasının hemen yanı başında kendine biçilen rol ne ise onu yerine getirmenin gayreti içerisindedir. O zorlu günlerde ilk olarak Hz. Ali, onu ve Ammar b. Yasir'i Kûfelileri ikna etmek ve onlardan biat almak için Kûfe'ye göndermiştir. Onlarda Kûfelileri ikna etmeyi başarmış ve Cemel vakasında Hz. Ali'yi desteklemelerini sağlamışlardı.[52] Ondan sonra Sıffin'da, Hakem olayında ve arkasından başlayan Haricilerle mücadelede Hz. Hasan hep en önde, her zaman babasının hemen arkasındadır. [53]

Hz. Ali, harici Abdurrahman b. Mülcem'in saldırısına uğrayıp eve getirildiğinde Hz. Hasan babası için gözyaşı dökenlerden birisidir. O günler, Müslümanlar, Hz. Ali'ye kendinden sonra Hz. Hasan'ı hilafete ata dediklerinde Hz. Ali'nin cevabı şu olmuştu: *"Bunu ne size emreder ne de nehy ederim, ben sizi Resûlullah'ın bıraktığı gibi bırakmak isterim."*[54] Resûlullah nasıl bırakmıştı biliyoruz değil mi? O kimseleri atamadan gitmişti. Ancak bazı rivayetlerde Hz. Hasan'ın direkt Hz. Ali tarafından atandığı söylenmektedir. [55]

Hilafet Gömleğini Giyerken

Hz. Ali böyle söyleyip şehit olunca, tabi tüm bakışlar o gün için 37-38 yaşlarında olan Hz. Hasan'ın üzerinde yoğunlaşır. Ona ilk biat eden de Hz. Ali'nin gözde komutanlarından biri olan meşhur sahâbî Sa'd b. Ubâde'nin oğlu Kays b. Sa'd olur. Biat ederken; *"Allah'ın kitabına, Resûlün sünnetine ve isyan edenlere karşı savaş etmenin gerekliliğine"* diye bir cümle kullanır. Hz. Hasan biat için *"Allah'ın kitabı ve Resûl'ün sünneti"* ifadesinin yeterli oldu-

[51] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VII, 147.
[52] Mes'ûdî, *Mürûcü'z-Zeheb*, II, 426; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VII, 193-194.
[53] İbn Esîr, *el-Kâmil*, III, 402-410.
[54] Mes'ûdî, *Mürûcü'z-Zeheb*, II, 459.
[55] Ethem Ruhi Fığlalı, *İmamiye Şiası*, s. 85.

ğunu söyler.[56] Böylece iki-üç gün içerisinde binlerce kişi gelip Hz. Hasan'a biat ederler. [57]

Ancak, biatın arkasından Hz. Hasan'ın yaptığı konuşma cehaletin zihinlerini kararttığı Kûfeli cahiller arasında tartışma konusu olur. O veciz konuşmasının bir yerinde Hz. Hasan der ki: *"Bundan böyle benim savaştıklarım ile savaşacak, barıştıklarım ile barışacaksınız!"* [58] Bu söz o anda tartışmaya sebep olur; derler ki ne demek barışmak, böyle bir şey yok biz sonuna kadar savaşacağız. Ancak Hz. Hasan sadece savaşmak deseydi, bu sefer bu cahil zümre: *"Hasan bizi babası gibi birbirimize kırdıracak"* diyerek, yine itiraz edeceklerdi. Çünkü adamların zihniyeti hasta idi, doğru bakmıyorlardı ki doğru görsünler, yanlış bakıyorlardı bundan dolayı da yanlış görüyorlardı. O günlerin hilafet merkezi olan Kûfe'de bunlar olurken, Şam'da da bazı gelişmeler oluyordu. Hz. Ali'nin şehid edildiğini ve Hasan'ın halifeliğe getirildiğini haber alan Şam valisi Muâviye b. Ebî Süfyân, onun taraftarlarını ve Kûfeliler'i kendi safına çekmek için yoğun bir faaliyet başlattı. Abdullah b. Âmir kumandasında Suriye, Filistin ve el-Cezîre kuvvetlerinden oluşan bir ordu hazırlattı ve gözdağı vermek, Hz. Hasan'ın taraftarlarını dağıtmak için Kûfe'ye doğru yola çıkarttı. Bu durumu Kûfe'de bulunduğu sırada öğrenen Hz. Hasan da Abdullah b. Âmir'le karşılaşmak üzere bir ordu hazırlatarak Medâin'e doğru yola çıktı. Bu sırada, iki taraf arasında anlaşmazlığın barış yoluyla çözümlenmesi konusunda zaman zaman eski meseleleri de kurcalayan mektuplar karşılıklı olarak gönderildiğini görmekteyiz. Ancak bu yazışmalar durumu gerginleştirmekten başka bir işe yaramamıştır. Muâviye, Musul'a ulaşıp orada konaklayınca Hz. Hasan, Ubeydullah b. Abbas kumandasında 12.000 kişilik bir öncü birliğini ona karşı gönderdi ve Ubeydullah'a, Muâviye b. Ebî Süfyân ile müzakerelerde bulunmak isteyen Kays b. Sa'd ve Saîd b. Kays el-Hemdânî ile istişare etmesini söyledi. Bu arada Hz. Hasan'ın ordusu içerisinde yalan bir haber dolaşmaya başladı. Muaviye'nin askerlerinin Kays b. Sa'd'ı öldürüp, diğer askerleri de esir aldığına dair bir haber, bir anda yayıldı. Hz. Hasan ve adamları bu haberin yalan olduğunu söyle-

[56] İbn Esîr, *el-Kâmil*, III, 402.
[57] Taberi, *Tarih*, III, 165.
[58] İbn Esîr, *el-Kâmil*, III, 402.

melerine rağmen o cahilleri ikna edemediler. Bir anda ortalık karıştı, Hz. Hasan'ın ordusu içerisinde bulunan bir grup Harici zihniyetli adam: *"Hasan da babası gibi küfre düşmüştür"* [59] diyerek, Peygamber'in torunun üzerine yürüdüler, neyi var neyi yok gasp ettiler hatta altından seccadesini bile çekip aldılar ve elbisesini çekiştirmeye başladılar.[60] Bunun üzerine Hz. Hasan, Rebîa ve Hemdân kabilelerine mensup sâdık adamlarının yanına sığındı; onlar da etrafını çevirip saldırganları uzaklaştırdılar. Hz. Hasan daha sonra Medâin'e gitmek üzere hareket etti. Ancak yolda kendisini öldürmeye teşebbüs eden Hâricî Cerrah b. Sinan el-Esedî tarafından baldırından yaralandı ve şehre ulaşınca valinin evinde tedavi görmeye başladı.[61] Görüyorsunuz değil mi Hz. Peygamber'in (sas) aziz torununa, dedesinin vefatının üzerinden daha 30 yıl geçmeden neler yapıldığına!?

Ağır İmtihanlar

Bu sırada Muâviye b. Ebî Süfyân, bir yandan Hz. Hasan'ın taraftarlarınca tartaklanıp yaralandığı haberini etrafa yayarken bir yandan da Enbâr'da onun öncü kumandanı Ubeydullah b. Abbas ile Kays b. Sa'd'ı kuşattı. Muâviye'nin öncü kumandanı Abdullah b. Âmir de Medâin'e giderek şehrin dışına çıkan Hz. Hasan'ın ordusunun karşısında mevzilendi ve onlara Muâviye'nin de Enbâr'ı kuşattığını, aslında savaş niyeti taşımadıklarını ve Hz. Hasan'ın kendisi de dâhil olmak üzere askerlerinden onlara sığınanların hayatlarının bağışlanacağını söyledi. Bu sözler karşısında çoğunluk savaştan kaçındığım belli etti. İşin başından beri meselenin savaşla halledilemeyeceğini anlayan Hz. Hasan, kendi ordusunun o halini ve adamlarının birçoğunun cehalet ile donandığını da görünce barıştan başka bir yol kalmadığını anladı.[62]

Bunun üzerine Hz. Hasan, Medâin'e dönerek hilâfeti Muâviye b. Ebî Süfyân'ya teslim etmek için belirlediği şartları Abdullah b. Âmir'e bildirmek zorunda kaldı. İleri sürdüğü şartlar şunlardı:

[59] İbn Esîr, *el-Kâmil,* III, 403.
[60] İbn Esîr, *el-Kâmil,* III, 405; Mes'ûdî, *Mürücü'z-Zeheb,* II, 480.
[61] İbn Esîr, *el-Kâmil,* III, 405; Mes'ûdî, *Mürücü'z-Zeheb,* II, 480.
[62] İbn Esîr, *el-Kâmil,* III, 405; Mes'ûdî, *Mürücü'z-Zeheb,* II, 480.

1. İntikam için Iraklılar'dan hiç kimse tutuklanmayacaktır.

2. Milliyetine bakılmaksızın herkes emniyet içinde olacaktır.

3. İşlenmiş suçların tamamı affedilecek, kimseye bu manada hesap sorulmayacaktır.

4. Ahvâz'ın[63] haracı yıllık olarak kendisine (Hz. Hasan'a) ödenecektir.

5. Kardeşi Hüseyin'e 2 milyon dirhem verilecektir.

6. Hâşimoğulları'na da Abdüşemsoğulları'na (Ümeyye) gösterilen yakınlık gösterilecek ve aynı ihsanlarda bulunulacaktır.

7- Hutbelerde, sokaklarda Hz. Ali'ye ve Ehl-i Beyt'e seb'edilmesi/kötü söz söylenmesi yasaklanacaktır.

8- Muaviye'nin vefatının ardından hilafet Hz. Hasan'a, eğer o günler Hasan vefat etmişse Hz. Hüseyin'e tevdi edilecektir. [64]

İbn Hacer el-Heytemî'ye (v.974/1567)) göre bu son madde şu şekildedir: *"Muâviye kendisinden sonra yerine kimseyi tayin etmeyecek, bu iş ondan sonra Müslümanların şûrası ile tespit edilecektir."* [65]

Muaviye b. Ebî Süfyân'ın komutanı olan Abdullah b. Âmir, Hz. Hasan'ın bu şartlarını Muâviye'ye götürdü. Muâviye, şartların hepsini kabul etti ve o yazılı metnin altını kendi eliyle imzalayarak mühürledi ve Hz. Hasan'a gönderdi. [66]

Başlayan Yeni Süreç ve Bitmeyen İmtihanlar

Şartlarının kabul edilmesine memnun olan Hz. Hasan, anlaşmayı Kays b. Sa'd'a bildirerek yetkilerini Muâviye'ye devretmesini ve Medâin'e dönme-

[63] Basra'nın yaklaşık 120 km. kuzeydoğusunda, şu anda İran sınırları içerisinde bulunan tarihi bir şehirdir. İbn Sa'd, *Tabakât,* VIII, 522.

[64] İbn Esîr, *el-Kâmil,* III, 405; Mes'ûdî, *Mürücü'z-Zeheb,* II, 480; Dineverî, *el-Ahbârü't-Tıvâl,* s. 221, 222.

[65] el-Heytemî, *eş-Şavâ'iku'l-Muhrika,* 136.

[66] İbn Esîr, *el-Kâmil,* III, 405; Mes'ûdî, *Mürücü'z-Zeheb,* II, 426.

sini emretti. Bu duruma öfkelenen Kays, kumandası altındaki 4000 adamına ya sapıklığa düşmüş bir imama (Muâviye) itaat etmelerini veya imam olmadığı halde kendisine uyarak savaşa girmelerini önerdi, onlar da birinci şıkkı tercih ettiler, bunun üzerine Kays denileni yaptı. Bu arada Hz. Hüseyin ve Hicr b. Adîy gibi bazı kimseler, Hz. Hasan'ın Muâviye b. Ebî Süfyân ile anlaşmasına, arkasındaki Müslümanları küçük düşürdüğü gerekçesiyle karşı çıktılarsa da Hz. Hasan kararından dönmeyerek adamları ile birlikte Medâin'den Kûfe'ye gitti ve oraya gelen Muâviye'ye vardıkları anlaşmayı şahsen de teyit ettirdi. O günler tarihler, hicrî olarak Cemâziyelevvel 41, miladî olarak Eylül 661'i gösteriyordu. İslâm tarihinde hicretin 41. yılına yapılan bu antlaşmadan dolayı *"âmü'l-cemâa/birlik yılı"* denilmiştir. [67]

Hz. Hasan'ın bu antlaşmayı yapmasına dostları içerisinde en şiddetli tepkiyi biraz önce isimlerini zikrettiğim üç isim ortaya koydu. Hz. Hüseyin, Kays b. Sa'd ve Hicr b. Adiyy; tabi başkaları da vardı, ama özellikle bu üçü Hz. Hasan'ı bu antlaşmayı yapmaması konusunda ikna etmeye çalıştılar. Ama Hz. Hasan kararından vazgeçmeyerek hilafeti Şam valisi Muaviye'ye teslim etti. Hicretin 41. yılı Cemaziyelevvel ayında yapılan bu devir teslim, iki ihbar-i gaybînin de gerçekleştiğinin haberi idi. Neydi bu iki ihbar-i gaybî?

Bunlardan birincisi şu idi; Efendimiz (sas) yıllar önce buyurmuştu ki: **"Hiç şüphe yok ki benim bu oğlum bir seyittir. Umulur ki Allah onun sayesinde iki büyük mü'min grubunu barıştıracaktır."** [68]

Kütüb-i Sitte ricalinin diğerlerinin -Buhârî ve Ebû Dâvûd dışındakilerin- rivayet ettiği metinde ise Allah Resûlü (sas) bir gün hutbede Hz. Hasan'a işaretle şöyle demişti: **"Bu benim evladım Hasan, o seyyiddir. Allah (cc) onunla iki büyük cemaatı birbiriyle sulh ettirecek/ barıştıracaktır."** [69]

Bu hadisi bilenler: "Sadakte ya Resûlullah!" diyorlardı. Hz. Hasan'ın attığı o adımın, Efendimiz (sas) tarafından tasdik gördüğünü söylüyorlardı. Zaten biraz önce adlarını zikrettiğim Hz. Hüseyin, Kays b. Sa'd, Hicr b.

[67] İbn Abdirabbih, *el-Ikdü'l-Ferid*, V, 109-111; Halife b. Hayyât, *et-Târih*, s. 203;
[68] Buhârî, *Fiten*, 20, *Sulh*, 9; Ebû Dâvûd, *Sünne*, 12.
[69] Darimi, *Sünnet*, 12; Tirmizî, *Menâkıb*, 25.

Adiyy ve diğerlerinin itirazlarını devam ettirmeyip, sonra ikna olmalarının altında yatan sebeplerden bir tanesi de Allah bilir ama Efendimiz'in (sas) beyan buyurduğu bu haberi duymaları idi.

İkincisi ise şu idi: Efendimiz (sas) başta Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde, Ebû Dâvûd'un *Sünen*'inde, Tirmizî'nin *Sünen*'inde buyurur ki: **"Benden sonra hilafet otuz yıl sürer, sonra krallık yani saltanat başlar!"** [70]/ Başka bir rivayette: **"Ceberrut, kan emici saltanat başlar!"** [71] diye geçer.

Bakıyoruz tarihlere; Hz. Ebû Bekir'in hilafet süresi, 2 yıl 3 ay; Hz. Ömer'in hilafet süresi 10 yıl 6 ay, Hz. Osman'ın hilafet süresi tam 12 yıl, Hz. Ali'nin hilafet süresi 4 yıl 9 ay... Bunların hepsinin toplamı: 29 yıl altı ay ediyor... Hz. Ali'nin şehid edilip Hz. Hasan'ın hilafete geçmesi ve hilafeti Muaviye'ye devretmesi de tam 6 ay üç gündür, ya da 5 gündür; toplam 30 yıl ediyor. İşte bundan dolayı: "Sadakte ya Resûlullah!" diyoruz. Çünkü, Efendimiz'in (sas) yıllar önce söylediği bu söz, bir ihbar-i gaybî olarak, tam söylenen zaman diliminde ortaya çıkıyordu.

Böylelikle Hz. Hasan'dan sonra artık hilafet bitecek, krallık ve saltanat başlayacaktı. Bir daha da ümmet, ara dönemler olsa da Asr-ı Saâdet'teki gibi bir hilafet ve imamet düzeni elde edemeyecekti. Hz. Hasan kendini kurban ederek bu vahdeti sağlayacak hem bu ihbar-i gaybîlerin ortaya çıkmasına vesile olacak hem de yıllardır dökülen kanın biraz olsun dinmesini temin edecekti.

Vahdet Kahramanı

Hz. Hasan'ın bu adımı, gerçekten vahdet adına atılmış çok büyük ve önemli bir adımdır. Ne yazık ki ümmet olarak halen biz bu büyük adımı anlamış değiliz. Bakın, bugün bizler Hz. Ali'nin çocuklarından ilham alma meselesi gündeme gelince Hz. Hüseyin'i öne alır, onun kıyamını ve arkasından gelen şehadetini anlatır, açıkça ifade etmesek de Hz. Hasan'ın vahdet adına Şam valisi Muaviye b. Ebî Süfyân ile yaptığı antlaşmayı taviz olarak

[70] Ebû Dâvûd, *Sünnet*, 8; Tirmizî, *Fiten*, 48; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV, 272.
[71] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV, 273.

algılar, içimizde bir kırgınlık saklarız. Bu birçok Müslüman da böyledir. Hz. Hüseyin'in Kerbala'da izzetlice ölmesi bize ilham kaynağı olur da Hz. Hasan'ın çok farklı mülahazalarla barış için masaya oturması pek ilham kaynağı olmaz, olmadığını zannederiz. Hâşâ! Burada bu iki güzel torunu yarıştıracak değiliz; böyle bir şey doğru da değil, ancak şunu ifade etmek isterim ki Hz. Hasan'ın kendisini feda ederek, masanın başına oturması en az Hz. Hüseyin'in Kerbala'daki kıyamı kadar önemli bir meseledir. Aslında iki güzelin yaptığı birbirinden netice itibari ile farklı değildir. *Biri canını, kanını ümmetin dirilişinin keffareti olarak vermiş; diğeri hayatını, ömrünü ümmetin dirilişine vesile olsun diye feda etmiştir.* Yaşatmak için yaşamanın en güzel örnekleri olarak biri Kerbela'nın meydanın da kılıçlarla doğranarak bu ümmetin keffareti olmuştur, diğeri ümmetin cahillerinin dilleri ile kınanma pahasına, İslâm toplumunda daha fazla kan akmaması için bu ümmetin keffareti olmuştur.

Burada bir noktaya daha dikkatlerinizi çekmek isterim, malumunuz, sahâbeyi sahâbe yapan en önemli vasıf teslimiyettir. Onlar Allah ve Resûlü'ne öyle teslim olmuşlardı ki *Efendimiz (sas) onlara yürü dedi, yürüdüler; kal dedi, kaldılar; yat dedi, yattılar; öl dedi, öldüler.* Şimdi buradaki cümlede dört fiil kullandık, *yürü, kal, yat, öl...* Bunlardan en ağır olanı en zor olam hangisi diye size sorsam büyük ihtimalle birçoğunuz ölmek diyeceksiniz. Ölmek, Risalet davası adına ölmek sahâbe için inanın hiç de zor değildi. Onlar için en zor tavır hiç şüphesiz *kal* denince kalabilmekti. Hatırlayın sahâbe 13 yıl: **"Yerinizde kalın sakın Mekkelilerin size yaptıklarına karşılık vermeyin"**[72] diyen Efendimiz'in (sas) sözünü birkaç kez ihlal etmişlerdi. Hudeybiye günü Efendimiz (sas) onlara kalın demişti, yine kalamamışlardı.[73] Neden kal deyince kalmak zordur. Çünkü duyguların ve heyecanların harekete geçtiği bir anda sağduyu ile hareket etmek, yarını düşünerek adım atmak, o anda yüreğin heyecanım değil, ümmetin selametini düşünmek inanın her babayiğidin harcı değildir. İşte Hz. Hasan'ın yaptığı budur; *yerinde kalmış, dostların eleştirilerine, cahillerin kınamasına, düşmanların alaylarına* muhatap olmasına rağmen kendini ümmetin selametine feda etmiştir. Ümmetin vahdetinin öyle laf ile olmayacağını âleme göstermiştir. Bugün bizim yaptığımız

[72] İbn Hişâm, *es-Sîre,* II, 166; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf,* II, 230.

[73] Daha fazla bilgi için bkz. İbn Hişâm, *es-Sîre,* III, 332; Taberî, *Tarih,* III, 79; İbn Esîr, *el-Kâmil,* II, 204.

gibi *gelin birleşelim* dememiştir. Bu söz vahdet isteyenin sözü değildir. Ya nedir? Hak senin olmasına rağmen, yüzde yüz hak sahibi sen olmana rağmen *geliyorum birleşelim* demiştir. Hak sahibi kendisi olmasına rağmen hakkından ümmetin daha fazla kanı akmasın diye vazgeçmiştir.

Utanmak Ateşten Daha Hayırlıdır

Hz. Hasan antlaşma sağlandıktan sonra ailesi ile birlikte Medine'ye, doğup büyüdüğü topraklara gitti ve ömrünün kalan kısmını orada geçirdi. Giderken yolda, Medine'de kaldığı sürece de orada yaptığı antlaşmadan dolayı hep kınadılar Hz. Hasan'ı? Yolda onu görenlerin bazıları: "Antlaşma yaparak Müslümanların başını yere eğen imam bu mu?" diyorlardı. Onun bu kınayıcılara söylediği bir söz var ki o sözü hiçbir zaman unutmamalı ve hayatımızın birçok alanında kendimize o sözü ilke etmeliyiz. Ne diyordu kınayıcılar; "Sen Muaviye ile antlaşma yaparak çok utanılacak bir iş yaptın?" Hz. Hasan buna nasıl cevap veriyordu: *"El-Âr, hayrun mine'n-nâr/ Utanmak ateşten daha hayırlıdır!"* [74]Anlaşılıyor değil mi bu sözün anlamı? Varsın bu dünyada utanayım, karizmayı çizeyim, geri adım attığım için kınanayım; bu dünyada başa ne gelirse gelsin, Allah'ın azabından daha hafiftir; öyleyse ar/ utanmak ateşten daha hayırlıdır.

Hz. Hasan antlaşmanın sağlandığı hicrî 41'den, vefat edeceği hicrî 49'a kadar 8 yıllık Medine hayatında sükûnet tavrına büründü ve Muaviye b. Ebî Süfyân'nın antlaşmaya uymasını bekledi. Ama olmadı, ne yazık ki antlaşmadaki sekiz maddenin hemen hemen hiçbiri tam anlamı ile tutulmadı, yerine getirilmedi. Ara ara Hz. Hasan antlaşma maddelerini hatırlatsa da geçici geri adım atmalar oldu, ancak tam anlamı ile uygulanma sahası bulamadı. Ancak bu antlaşmanın en faydalı kısmı hicrî 41'den, Kerbela faciasının olduğu hicrî 61'e kadar yaklaşık 20 yıl boyunca içte Müslümanların kanı bir iki istisnai ve küçük durum hariç dökülmemiştir. Barışın getirdiği ortamla, İslâm orduları ve davetçileri Hudeybiye sonrası gibi dünyanın dört bir tarafına İslâm'ın mesajlarını götürmüşlerdir. Nerelere; İstanbul'a bu yıllarda gelmiştir sahâbe ordusu, Sicilya'ya (İtalya) bu yıllarda gitmiştir o ordu, başta Rodos olmak

[74] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 376; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 438.

üzere Akdeniz ve Ege adalarına bu yıllarda gitmiştir sahâbe ordusu, Buhara'ya, Semerkant'a, Beykent'e bu yıllarda gitmiştir sahâbe ordusu... [75] İşte Hz. Hasan'ın vahdet adımı böyle büyük bir hayra sebep olmuştur.

Hz. Hasan'ın hayatı için çok şey söylenir de bizlere önemli bir mesaj veren bir rivayeti aktarıp, onun şehadetine geçelim. "Bir gün ya Kûfe çarşısında, ya Medine çarşısında bir mal satın alacak. Satıcı mala bir fiyat biçiyor; ama o fiyat Hz. Hasan'a çok pahalı geliyor. O tüccara diyor ki o malı şu fiyata verirsen alırım. Tüccar tanımamıştır Hz. Hasan'ı olmaz diyor, o fiyata satamam. Hz. Hasan da o malı almadan dönüp gidiyor. Tam o esnada biri çıkıyor Hz. Hasan'ın karşısına; "Ey Allah Resûlü'nün sevgilisi, Ey Fatıma'nın evladı, Ey Ehl-i Beyt'in imamı..." falan diye Hz. Hasan'ı selamlıyor. Fiyatı yüksek çeken tüccar hemen pişman oluyor, ben ne yaptım diyor; meğer gelen Peygamber'in torunu Hasan'mış ama ben tanımadım diyerek Hz. Hasan'ın yanına gidiyor, özür diliyor, tanımadığını beyan ediyor ve diyor ki: "Ey Allah Resûlü'nün Evladı! Malım senindir, ne olur gel istediğin fiyata o malı ya satın al ya da o malı sana hediye edeyim!" Ne demiştir Hz. Hasan bu söze? Dedesinin torunu, Ali'nin oğlu o; diyor ki: *"Ben asla dedemin adını ticarette kullanmam, şu andan sonra da senin malını da almam!"* [76]Bu peygamber sofrasında yetişmiş bir yiğidin hassasiyetidir, bize de inanın çok şey söylemelidir.

Şehadete Yürüyüşü

Hz. Hasan böyle bir hayatın sahibi olarak Medine'de 8 yıl yaşadıktan sonra birkaç kez zehirlenmek istenir, ama her seferinde o zehirlenmeden bir vesile ile kurtulur. Ancak sonuncu kez evin içinden biri seçilir; o Eş'as b. Kays'ın kızı Ca'de bint Eş'as'tır. Kimdir Ca'de'nin babası Eş'as b. Kays? Hz. Ebû Bekir'in enişte sidir; onun kız kardeşi Ümmü Ferve ile evlidir; zaten Ca'de'nin annesi de bu hanımdır. Eş'as, işin başında Hz. Ali taraftarı olmasına rağmen, Hz. Ali'yi diğer Kûfeliler gibi çok üzmüştür. Özellikle Hakem olayında, hakemin belirlenmesinde ve sonrasındaki olaylarda Hz. Ali'ye çok

[75] Sallâbî, Muhammed Ali, *Hz. Hasan*, s. 482-485.
[76] İbn Manzûr, *Muhtasaru Tarihi Dımaşk*, VII, 20.

zor durumlar yaşatmıştır. Hz. Ali'nin şehadetinin ardından da 40 gün sonra Kûfe'de vefat etmiştir.[77] İşte Ca'de bint Es'aş böyle bir babanın kızıdır. Hz. Hasan onunla o yıllarda Kûfe'de evlenmiş, sonra Medine'ye getirmiştir. Başta İbn Sa'd *Tabakât*'ında, İbn Esîr *el-Kâmil*'inde ve *Usdü'l-Ğâbe*'sinde, Süyûtî'nin Tarih'inde ve daha onlarca farklı kaynakta belirtildiğine göre Hz. Hasan'ı bu kadın zehirlemiştir.[78] Adı geçen kaynaklarda Ca'de'nin Hz. Hasan'ı zehirleme gerekçesi ise çok acıdır. Hz. Hasan'ı öldürecek, yavaş yavaş halifeliğe hazırlanan Yezid ile evlenecektir; çünkü Ca'de bint Eş'as, böyle bir vaat ile kandırılmıştır. Nasip olacak mı peki? Hayır! Hz. Hasan'ın şehadetinden sonra, Ca'de Yezid'e istenileni yaptığını söylediğinde, Yezid şöyle diyecektir: "*Dünyalık için peygamberin torununu katleden, bana da her şeyi yapar! Vallahi biz O'na (Hasan'a) bile seni layık görmemişken, nasıl kendimize layık görelim?*" [79] Bundan dolayı da Ca'de bint Eş'as, umduğuna da eremeyecekti. Tabi bu zehirlemenin kim tarafından yapıldığı o gün için bilinmeyecekti; ama daha sonra gelişen olaylarda bu ortaya çıkacaktı. [80]

Hz. Hasan zehirlenip yatağa düştüğünde, 40 gün o halde kaldığı söylenir. O günlerin hepsinde Hz. Hüseyin, abisinin yanı başındadır. İlk günden itibaren: "Ne olur Hasan söyle bunu kim sana yaptı diye" ısrar etmesine rağmen, Hz. Hasan yine kan dökülmemesi için o zorlu günlerde bile ümmetin selametini düşünerek bunu saklamıştır. Hatta o günlerin birinde Hz. Hasan, içtiği o zehirin tesiri ile acı içinde kıvranırken, kardeşi Hüseyin'e: "İçim yanıyor Ey Hüseyin, içim yanıyor!" demiş; Hz. Hüseyin: "Ne olur Hasan söyle sana bunu kim yaptı, söyle ki onun cezasını kendi ellerimle vereyim" demişti de Hz. Hasan yine ümmetin selameti için zehirleyenin kim olduğunu söylememişti. O günlerin sonlarında Hz. Hüseyin'e çeşitli vasiyetler söyleyerek şehadet şerbetini içmişti. [81]

---

[77] Bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 225-232; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, I, 249-251; Asri Çubukçu, "Eş'as b. Kays", *DİA*, XI, 455,456.

[78] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 390; İbn Esîr, *el-Kâmil*, III, 460; *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 15; Süyûtî, *Târihu'l-Hulefâ*, s. 192.

[79] el-Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, VI, 453.

[80] Bu konuda çok değişik iddia ve rivayetler kaynaklarımızda yer almıştır. Bkz. Muhammed Ali Sallâbî, *Hz. Hasan*, s. 505-509.

[81] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 390-391.

Hz. Hasan, hastalığının devam ettiği günler, Hz. Aişe validemizden izin alarak dedesinin yanına gömülmek istediğini söylemiştir. Aişe annemiz izin vermiştir. Ama dönemin Medine valisi Saîd b. Âs aldığı emir gereği buna müsaade etmemiştir. Hz. Hasan ise *"Eğer izin verirlerse gömün, yoksa beni Müslümanların kabristanlığına gömün"* demiştir. Valinin Mescid-i Nebevi'ye gömülme konusunu engellediğinin haberi Hz. Hüseyin'e ulaşınca, hemen kendisi ve beraberindekiler silahlanmışlardı. Hz. Ebû Hureyre durumun vehâmetini anlayarak, önce Hz. Hasan'ı buraya defnetmeyi engellemenin mutlak surette zulüm olacağını yöneticilere söyledi. Daha sonra da hiç olmazsa Hz. Hüseyin'e laf anlatırım düşüncesiyle ona geldi. Onu bu ısrarından vazgeçirmeye çalıştı. Kardeşinin vasiyetini hatırlatarak onun "şayet herhangi bir fitneden çekinirsen beni Müslümanların mezarlığına defnet" dediğini hatırlattı. Hz. Hüseyin de fitneden çekinerek, kardeşini birçok sahabînin defnedildiği el-Bakî' mezarlığına annesinin yanına defnetmiştir.[82] O gün tarihler, 28 Safer 49/ 7 Nisan 669'u gösteriyordu. Hz. Hasan, hicrî olarak 46, miladî olarak 44 yaşlarında idi. Dönemin Medine valisi Saîd b. Âs'm kıldırdığı cenaze namazı ile Hz. Hasan, annesinin yanı başında ebedi hayatının ilk durağı olan kabir yolculuğuna başlıyordu.[83] Rabbim kendisine rahmet eylesin ve bizleri onun hayatından ve miraslarından nasipdar eylesin.

Onun hayatı hayatımız, vahdet düşüncesi ve hassasiyeti hassasiyetimiz, hilmi ve müsamahası ahlakımız, merhameti ve şefkati eylemlerimizin temeli ve esası olsun inşallah...

O bize yaşadığı kısa ama bereketli hayatı ile şunları söyleyerek gitti; *Muhabbet* dedi, *Vahdet* dedi, *Merhamet* dedi, *Îsar* dedi, *Gayret* dedi... Anlamak, kavramak ve yaşamak duası ile...

Allah yolumuzu onların yolu, rehberlerimizi onlar eylesin. Bizleri Hasan'ın, Hüseyin'in, Zeynelabidin'in, Muhammed el-Bakır'ın, Cafer-i Sâdık'ın yollarından ayırmasın. Hepimizi Ehl-i Beyt'in yolunda kılsın, cennette bizleri onlara komşu eylesin.

[82] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 391.
[83] İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 393.

HASAN B. ALİ'NİN HAYATINDAN MESAJLAR

- Muhabbet bu güzel yolun en önemli azığıdır. Sev Allah'ın ve Resûlü'nün sev dediklerini, ispat et dilindeki sevgi iddiasını ve havada bırakma sevda sözlerini ki yolun Resûlullah'ın oğlum dediği Mücteba'nın[1] yolu olsun.
- Vahdet bu büyük dinin en önemli sorumluluğudur. Düşmanlar alay etse, dostlar küsse, cahiller kınasa, takılma söylenen hiçbir söze, sen birleştirmek için terle ki yolun cennet gençlerinin efendisinin yolu olsun.
- Merhamet bu zorlu yürüyüşün en önemli temelidir. Menfaati değil, merhameti bu işin temeline yerleştirmeli ve bir anne şefkati ile insanlığı kucaklamalısın ki yolun Peygamberin çiçeğinin, reyhanının yolu olsun.
- İsâr bu ağır davanın, en ağır yüküdür. İsar, yaşamak için yaşamak değil, yaşatmak için yaşamaktır. Kendi rahatını ve imkânlarını başkalarının selameti adına harca ki yolun Ehl-i Beyt hanesinin en güzel meyvesinin yolu olsun.
- Gayret, bu aziz mektebin en önemli dersidir. Bu mektebe talebe olanlar yatarak değil, koşarak menzile varacaklardır. Öyleyse arkana bakmadan yürü, yollara takılmadan koş ve bahanelere sığınmadan terle ki yolun Hasan'ın yolu olsun.

[1] Kaynaklarımızda Hz. Hasan'a çeşitli sebeplerden dolayı verilmiş, birçok lakaptan bahsedilir. Bunlardan en meşhurları şunlardır: *Mücteba*: Seçilmiş, seçkin; *Tâkî*: Günahtan kaçınan; *Zekî*: Zekâlı; *Sıbt*: Torun. Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 184,185.